

УДК 81'42:82,94

Л. П. Сердійчук,
аспірант

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
lserdiychuk@ukr.net

СТРАТЕГІЯ ПОЗИТИВНОЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ В АВТОБІОГРАФІЯХ ЛАУРЕАТІВ НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ

Статтю присвячено дослідженню комунікативної стратегії позитивної самопрезентації у автобіографічному дискурсі лауреатів Нобелівської премії. Стратегія направлена на створення позитивного образу автора і реалізується на рівні чотирьох тактик: створення позитивного образу, формування позитивної самооцінки, мінімізації власних недоліків і тактики акцентування позитивної оцінки автора сторонньою особою.

Незважаючи на значний інтерес у сучасній лінгвістиці до комунікативних стратегій і тактик (О. С. Іссерс, Ф. С. Бацевич, О. О. Селіванова, Г. Г. Почепцов та ін.), недостатньо вивченими є комунікативні стратегії і тактики автобіографій, стратегія позитивної самопрезентації в автобіографічному дискурсі у тому числі.

Під автобіографічною комунікацією розуміють повідомлення автобіографічних даних. Автобіографічний дискурс можна розглядати як вид взаємодії, основу якої становлять певні стратегії і тактики реалізації комунікативних інтенцій адресанта. Комунікативні інтенції породжують комунікативні цілі, що, в свою чергу, обумовлює вибір комунікативних стратегій і тактик продуцентом дискурсу [1; 2]. Головними комунікативними цілями автобіографій вважаємо прагнення автора, описуючи власне життя, ствердитися як особистість.

Мета даної роботи полягає в дослідженні комунікативної стратегії позитивної самопрезентації в автобіографічному дискурсі лауреатів Нобелівської премії, а також тактик та різнорівневих мовних засобів, що її реалізують.

Актуальність статті зумовлена притаманним сучасній лінгвістиці цілісним підходом до процесу комунікації загалом і автобіографічної комунікації зокрема.

Об'єктом дослідження є тактики і стратегії автобіографічного дискурсу лауреатів Нобелівської премії. Предмет аналізу становлять лексичні одиниці, за допомогою яких здійснюється передача відповідної інформації і відбувається вплив на адресата.

Досліджуючи комунікативні стратегії в автобіографіях нобелівських лауреатів, ми опираємося на опис вербальних стратегій в міжособистісному спілкуванні, серед яких виділяють три головні: саморозкриття (діалогічність і рефлексивність висловлень), самопрезентація (розкриття "я" при неповній діалогічності й рефлексії), та самовираження (відсутність діалогічності й рефлексивності) [3].

У даній статті розглядається стратегія позитивної самопрезентації.

Існують різні підходи до розуміння природи презентації власного "я" в спілкуванні. Кожна особистість має вроджену потребу в розумінні та схваленні – прагнення до схвалення, уникання несхвалення, а отже, намагання представити себе позитивно. Суспільне схвалення є механізмом підкріплення самопрезентації "self-presentation". Однією із мотивацій самопрезентації може бути прагнення до вираження власної унікальності, що відрізняє від інших, другою – бажання бути привабливим [4]. Психологи трактують самопрезентацію як акт самовираження і поведінки, направлений на створення сприятливого враження [4].

Під самопрезентацією у даній роботі розуміється свідомо керована передача співбесіднику певної інформації про себе [5]. При цьому використовуються певні стратегії і тактики з метою справити на оточуючих відповідне враження [6].

Стратегія позитивної самопрезентації є однією із найбільш характерних стратегій, що використовують нобелівські лауреати при написанні автобіографій. Вона направлена на створення позитивного образу автора і, здебільшого, реалізується шляхом наведення позитивної самооцінки, пояснення авторської позиції, узагальнення [7]. Позитивні аспекти власного життя, певні досягнення представляються автором як результат прояву цілої низки рис і якостей його характеру. Для ілюстрації наводяться приклади власного життя. Використання даної стратегії має на меті привернути увагу читача до тих аспектів особистості автобіографа, які згодом працюватимуть на формування позитивного іміджу останнього. Вона дає можливість розкрити потенціал автора, зрозуміти, на що здатна ця людина.

Усі автори – нобелівські лауреати – презентують себе позитивно, тобто з набором характерних рис, який, з одного боку, притаманний їм як представникам історичної та культурної епохи, а, з іншого боку, рис, які, на думку авторів, є позитивними з точки зору читача.

Стратегія позитивної самопрезентації в автобіографіях Нобелівських лауреатів реалізується на рівні чотирьох тактик, які є засобом переконання і впливу на читача, основна мета яких, як уже зазначалося, – позитивне позиціонування автором самого себе в автобіографічному дискурсі.

1. Тактика створення позитивного образу застосовується з метою презентації певних позитивних якостей особистості й базується на численному наведенні прикладів із її / його власного життя, які підтверджують ці якості. Ця тактика реалізується при описі авторами таких характерних рис як чесність, любов до праці, наполегливість при досягненні мети, допитливість, терпіння, невибагливість, скромність, незалежність від чужої думки та інших. Автобіограф прагне справити позитивне враження на читачів і сподобатися їм.

Тактика реалізується:

- частотним вживанням іменників на позначення позитивних рис характеру: *persistence, enthusiasm, curiosity, responsibility, fairness, pride*, тощо: *my persistence* (George A. Akerlof); *my enthusiasm for scientific empirical work* (James J. Heckman); *my scientific curiosity* (Roderick MacKinnon);

They [parents] instilled in me a sense of responsibility, of commitment, of determination, of fairness, of pride, of ambition, of optimism and of love (H. Robert Horvitz);

- вживанням іменників, що позначають позитивні характеристики особистості:

I was an artisan, a maker and a doer (John E. Sulston). *I was a nature counselor* (Robert S. Richardson); *I am very much an experimentalist and an empiricist* (Paul Nurse);

- вживанням прикметників із позитивною конотацією у сполученні з іменником з метою підсилення емоційного забарвлення останнього: *I am a passionate reader* (Richard J. Roberts); *I was a close observer* (John Pople); *I am a devout atheist* (Harold Kroto); *I was a passionate chess player* (Carl E. Wieman); *I am still a keen mountain walker and an enthusiastic glider pilot* (Paul Nurse).

- вживанням прикметників позитивної оцінки, що характеризують особу (*curious, fearless* тощо) чи її здібності (*talented, gifted, competitive* тощо):

I have always been curious (Leland H. Hartwell). *I became fearless, unafraid to go anywhere and try anything and determined to persevere* (H. Robert Horvitz). *I was talented in mathematics* (Martin L. Perl). *We were gifted students, highly competitive* (Martin Rodbell);

- вживанням прикметників у найвищому ступені порівняння у сполученні з іменниками на позначення якостей характеру, що підсилюють позитивний образ автора:

My tendency to intensely pursue a particular activity to the exclusion of everything else was and is one of my most notable strengths and weaknesses (Carl E. Wieman);

- вживанням дієслів, що позначають уподобання чи позитивне ставлення до чогось *to like, to enjoy, to love, to admire* тощо:

I like teaching (Harold Kroto); *I enjoyed science* (H. Robert Horvitz); *I enjoyed doing research* (John B. Fenn); *I admire the innovators who have followed* (Jack S. Kilby); *I like the challenge of re-examining a problem from fresh perspectives* (Joseph H. Taylor).

Зображуючи себе носієм згаданих чеснот, автор викликає більше довіри у читачів.

Ефективно на створення позитивного образу працює вираження власних життєвих цінностей, принципів, пріоритетів:

I believe in a secular, democratic society in which women and men have total equality, and individuals can pursue their lives as they wish, free of constraints – religious or otherwise (Harold Kroto).

I feel one must oppose those who claim that the "good" of the community must come before that of the individual – this claim is invariably used to justify oppression by the state (Harold Kroto).

I've always valued personal involvement in a difficult task over appeals to eminence or authority; I like the challenge of re-examining a problem from fresh perspectives (Joseph H. Taylor).

Автори, позитивно позиціонуючи себе, часто зазначають, що для них кумирами чи прикладом для наслідування є видатні люди, насамперед, відомі науковці:

I wanted to be an elementary practice physicist like my hero Richard Feynman [a Nobel Laureate] (John C. Mather).

My heroes were Newton, Maxwell, Einstein, up to the contemporary giants such as Feynman, Gell-Man, Yang and Lee (Steven Chu).

Mike [Hauser, a Nobel Laureate] is my greatest hero and example to follow (John C. Mather).

My mother's youngest sibling, Dr. Sara Jane Rhoads, was one of the first women in the United States to ever reach the rank of full Professor of Chemistry. She was my hero (Richard E. Smalley).

2. Тактика позитивної самооцінки реалізує стратегію позитивної самопрезентації, підкреслюючи позитивні риси автобіографа. Автор стає об'єктом оцінки, пропускаючи об'єктивно існуючі риси свого характеру через призму власного трактування і ставлення до них. Позитивна самооцінка може варіюватися від прихованої, закамуюваної похвали самого себе до відвертого вихвалання. Авторі дають в основному позитивну чи стримано-позитивну самооцінку. Тактика реалізується за допомогою вживання:

- емоційно-оцінних прикметників *good, excellent, brilliant, tremendous, extraordinary* тощо:

my brilliant empirical environment (James J. Heckman); *I was a good student* (Daniel McFadden); *My high school education was excellent* (David J. Gross); *I was an extraordinary student* (Carl E. Wieman); *I had started out wildly optimistic as to the difficulty and time required for this experiment and it was both a tremendous relief and a tremendous satisfaction when it succeeded* (Carl E. Wieman);

– кваліфікаторів-інтенсифікаторів: *splendidly, particularly, extremely, spectacularly* тощо, які вказують на вищий ступінь прояву певної ознаки:

I did spectacularly well in mathematics (Richard J. Roberts). This time I did splendidly well and was admitted to Sheffield University (Richard J. Roberts). I was particularly good at math and science (William S. Knowles); I was a reasonably good short distance runner (David M. Lee), I feel extremely fortunate (Leland H. Hartwell).

3. Тактика акцентування позитивної оцінки автора сторонньою особою. За допомогою цієї тактики створюється ефект непричетності автора до оцінки та її об'єктивності. Описується чи підкреслюється певна риса характеру, створюється позитивна картина образу автора загалом, при цьому для більшої переконливості наводиться оцінка, висловлена людьми, які займають вагоме місце у науковому світі чи у суспільстві загалом. Автор застосовує цитати-висловлення або передає оцінку у вигляді непрямой мови. Характеристики, які даються автобіографу іншими, підтверджують авторську самооцінку.

Тактика реалізується вживанням лексем зі значенням "схвалення, позитивна оцінка здібностей", серед них:

– прикметників: *warm, flattering, outstanding* тощо:

I received a warm letter from Horst Meyer, a new Assistant Professor at Duke, encouraging me to come to work for him. The letter was very flattering (Robert S. Richardson);

I still have a particularly high regard for my chemistry teacher, Rees Bench. "You have proven yourself as a most outstanding student" (Paul D. Boyer);

– дієслів: *support, excite, encourage, appreciate* тощо:

My conversations with the President convinced me that he himself supported both my stances and the values that underlay them (Joseph E. Stiglitz); He [K. Barry Sharpless, a Nobel Laureate] was excited about the potential of the new alkylidene compounds I have discovered (Richard R. Schrock). My voice and ear for music were sufficiently highly regarded that I was encouraged by the leader of the chorus to take lessons with a well-known voice coach at the Metropolitan Opera (Frederik Reines). Dan Koshland was a participant and greatly appreciated this [my] new experimental evidence for his hypothesis of substrate-induced conformational changes (Thomas A. Steitz);

– іменників: *talent, ability, potential, leader, representative, encouragement, appreciation* тощо:

"How many times I have thought of you and wondered how you were enjoying high school. ...You seem to have a talent for writing" (H. Robert Horvitz);

Jerry [teacher] decided that I had enough ability to attend Harvard University for graduate study (Richard R. Schrock).

I also want to recall the words of Bengt Nagel [...]. He said that we were being recognized as leaders and representatives of our groups (William D. Phillips).

I have a strong appreciation for elegant and innovative mathematics and statistics (Clifford G. Shull). The first strong encouragement I had ever received about my potential as a physicist (Robert S. Richardson).

Цитати-висловлення створюють цілісний та монолітний образ автора, роблять його більш переконливим і свідчать про те, що позитивна самооцінка автора співпадає з думкою про нього інших людей.

4. Тактика мінімізації власних недоліків передбачає особливий спосіб подачі інформації – за допомогою зміщення акцентів з негативного на позитивне. Автори свідомо намагаються применшити власні прорахунки.

Тактика реалізується за допомогою:

– вживання кваліфікаторів-лімітаторів *a little, a bit, slightly* тощо, які вказують на низький рівень прояву певної ознаки та пом'якшують враження від негативних рис:

Being a little churlish [...] (John C. Mather). Although slightly wrong, I had understood the foundation of Keynesian Economics (George A. Akerlof).

– вживання протиставного сполучника *but*, який переміщує фокус з негативної інформації на позитивну:

I was not brilliant but was a steady hard worker (Robert E. Lucas). I survived the Columbia Physics Department, never the best student, but an ambitious and hard-working student (Martin L. Perl).

Автори не уникають говорити про власні недоробки чи прорахунки у науковій роботі, а, навпаки, прагнуть підкреслити, що невдачі не зупинили їх, а примусили працювати ще наполегливіше, і, у результаті, привели до нових досягнень:

Struggling to prove this wrong idea [...] led to my discoveries (Roger D. Kornberg);

There were other failures, many of them, but each brought new experience in the use of hand tools (Roy J. Glauber);

That problem defeated us, but in the course of failing to solve it we found ourselves talking and corresponding about everything in economic dynamics (Robert E. Lucas).

Отже, стратегія позитивної самопрезентації реалізується на рівні чотирьох тактик: створення позитивного образу, формування позитивної самооцінки, мінімізації власних недоліків і тактики акцентування позитивної оцінки автора сторонньою особою, які є засобом переконання і впливу на читача. Основною метою даних тактик є позитивне позиціонування автором самого себе в автобіографічному дискурсі.

Важливим напрямом подальших досліджень вважаємо аналіз інших комунікативних стратегій і мовленнєвих тактик автобіографічного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 284 с.
2. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ "Академія", 2004. – 344 с.
3. Малисова И. Ю. Рефлексивный и коммуникативный компоненты межличностного понимания : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии" / И. Ю. Малисова. – Москва, 1995. – 24 с.
4. Котлярова М. Н. Индивидуально-психологические особенности выбора стратегий и тактик визуальной самоподдачи образа "я" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://psy.tsu.ru/data/pdf/1_24.pdf.
5. Амиага Н. В. Самораскрытие и самопредъявление личности в общении / Н. В. Амиага // Личность. Общение. Групповые процессы. Современные направления теоретических и прикладных исследований в зарубежной психологии : [сб. обзоров]. – Москва, 1991. – С. 37–74.
6. Шевченко И. С. Факторы динамичности самопрезентаций в интернет-общении [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://banderus.2.narod.ru/74970/html>.
7. Юшковець І. А. Комунікативні стратегії і тактики в політичному дискурсі канцлерів ФРН : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / І. А. Юшковець. – Донецьк, 2008. – 20 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Issers O. S. Kommunikativnye strategii i taktiki russkoi rechi [Communicative Strategies and Tactics of the Russian Language] / O. S. Issers. – M. : Editorial URSS, 2003. – 284 s.
2. Batsevych F. S. Osnovy komunikativnoi lingvistyky [Principles of the Communicative Linguistics] : [pidruchnyk] / F. S. Batsevych. – K. : VTS "Akademii", 2004. – 334 s.
3. Malisova I. Yu. Reflektivnyi i kommunikativnyi komponenty mezhlichnostnogo ponimaniia [Reflective and Communicative Components of the Interpersonal Understanding] : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. psikhol. nauk : spets. 19.00.01 "Obshchaia psikhologiya, psikhologiya lichnosti, istoriia psikhologii" / I. Yu. Malisova. – Moskva, 1995. – 24 s.
4. Kotliarova M. N. Individual'no-psikhologicheskie osobennosti vybora strategii i taktik vizual'noi samopodachi obraza "ya" [Individual and Psychological Peculiarities of the Choice of "I"-Image Visual Self-Presentation Strategies and Tactics] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://psy.tsu.ru/data/pdf/1_24.pdf.
5. Amiaga N. V. Samoraskrytie i samopred'avlennye lichnosti v obshchenii [The Personality's Self-Exposure and Self-Producing in the Communication] / N. V. Amiaga // Lichnost'. Obshchenie. Gruppovye protsessy. Sovremennye napravleniia teoreticheskikh i prikladnykh issledovaniy v zarubezhnoi psikhologii [Personality. Communication. Group Processes. Modern Trends of the Theoretical and Applied Researches in the Foreign Psychology] : [sb. obzоров]. – Moskva, 1991. – S. 37–74.
6. Shevchenko I. S. Faktory dinamichnosti samopresentatsii v internet-obshchenii [Dynamic Factors of Self-Presentation in the Internet-Communication] [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://banderus.2.narod.ru/74970/html>.
7. Yushkovets' I. A. Komunikativni strategii i taktyky v politychnomu dyskursi kantsleriv FRN [Communicative Strategies and Tactics in the Political Discourse of the FRG Chancellors] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. philol. nauk : spets. 10.02.04 "Germans'ki movy" / I. A. Yushkovets'. – Donets'k, 2008. – 20 s.

Матеріал надійшов до редакції 29.01. 2012 р.

Сердійчук Л. П. Стратегія позитивної самопрезентації в автобіографіях лауреатів Нобелівської премії.

В статті розглянуто комунікативну стратегію позитивної самопрезентації в автобіографічному дискурсі лауреатів Нобелівської премії. Стратегія направлена на створення позитивного образу автора і реалізується на рівні чотирьох тактик: створення позитивного образу, формування позитивної самооценки, мінімізації власних недоліків і тактики акцентування позитивної оцінки автора іншими людьми.

Serdiychuk L. P. The Strategy of the Positive Self-Presentation in the Nobel Laureates' Autobiographies.

The article studies the communicative strategy of the positive self-presentation in the Nobel Laureates' autobiographies. The research is directed onto creating the character's positive image and is realized on the level of four tactics: the character's positive image creation, the formation of the positive self-appraisal, the minimization of personal shortcomings and the focusing tactics of the author's positive evaluation by the others.